

Kontsek Ildikó

Prokop Péter festőművész (Kalocsa, 1919 – Budapest, 2003) utolsó hazai évei és hagyatéka

Prokop Péter monográfiáját, a pap-festő halálának esztendejében jelentette meg Prokopp Mária.¹ A kiadói előszóban Pál László azt hangsúlyozza, hogy számára a téma feldolgozása a szoros itáliai kapcsolat szempontjából jelentős. A szerző e célkitűzésnek eleget téve részletesen bemutatja Prokop Péter papi és művészi életútját Kalocsáról elindulva a 45 éves római emigráción át egészen az öregkori hazatérésig. Meghatározó állomásokként írja le a nagyszabású murális munkák keletkezésének történetét.² Önálló fejezetben tárgyalja a több ezer táblakép stílári jellemzőit, a témacsoportokat és a technikai sajátosságokat. Tekintettel az oeuvre hatalmas mennyiségi kiterjedésére csak vázlatos elemzést tud nyújtani. Sorra veszi az egyéni kiállításokat és értékeli Prokop Péter írói munkásságát. A kiállítások, a hazai fogadtatás, az ünnepi alkalmak kronologikus felsorolásán keresztül szól a Csepelen töltött utolsó öt évről. Egy hosszabb önéletrajzi írás közlése mellett a függelék adattárában számba veszi a művek őrzési helyeit, az önálló kiállításokat és a művészről szóló legfontosabb bibliográfiai tételeket.

Jelen tanulmány Prokopp Mária alapvető munkáját kiegészítve, egyes részleteit elmélyítve, kidolgozva a XX. századi modern vallásos festészet egyik legjelentősebb alakjának hazatérével foglalkozik. A művész csepeli otthonát vesszük szemügyre, azon műveket, melyeket ő maga helyezett el az épület falaira és felvázoljuk az utolsó években különféle helyszínekre adományozott, illetve a művész halála után még a lakóhelyén raktározva fennmaradt alkotások sorsát a 2003 óta eltelt időszakban.

Prokop Péter művészi kibontakozását 1960-ban megszerzett római akadémiai diplomájával külföldön érte el, azután, hogy már felszentelt papként 1945–49 között a budapesti Képzőművészeti Főiskola hallgatója volt. A két világháború közötti hazai, ún. római iskola progresszív törekvései, azaz a modern festészeti formanyelv és a hagyományos, katolikus szellemiség összeegyeztetésének szándéka töretlen mintegy folytatásként mutatkozik meg a festő minden egyes művén. A korai, lágy vonalvezetésű alakjait is már az erőteljes kifejezés szándéka jellemzi. Lángoló színek dinamizmusa uralja a felületet. Az alakok súlyát nem a térbeli kiterjedésük, tömegük nehézsége adja, hanem a színek, az egyértelmű, széles gesztusok és maga az ábrázolt karakter személye követel tekintélyt. Idővel az egyszerűsített, vonalas, kontúros rajzolat került előtérbe, s a színeket foltokként helyezte egymás mellé. A szinte felismerhetetlenségig absztrahált emberi alakok csontvázként mozognak a sima, egyszínű háttér előtt. A festékcsurgatásos eljárás plasztikussá teszi a felületet. Máskor újra a részleteiben kidolgozottabb, éles kontúrokkal határolt színfoltokból komponálta a kü-

1. kép. *Magyarok Nagyasszonya*, 2000. Farost, olaj, 79x46 cm. Csepel, Szent József Otthon, kápolna. Fotó: Mudrák Attila.

lönféle jelenetek szereplőit, portréit, csendéleteit. Az ábrázolásmódok változatosságát mindenütt áthatja Prokop Péter sajátos, összetéveszthetetlen, vizuális nyelvezete, melyet összefoglalóan a lendületes vonalvezetéssel és az élénk lokális színek használatával jellemezhetünk.

A külföldön teljesített megbízások jelentős része is a magyarsághoz kötődik, mégis különösen értékesek és fontosak a hazaküldött táblaképek. 1962-ben postán küldött egy Szent Erzsébet triptichont az új mélykúti templom számára. A államilag nehézkesen megadott engedélyek miatt ritkaság számba mentek új templomépítések. A korai kivételek között tarjuk számon Kaskantyú község plébániatemplomát, ahová Prokop Péter küldte az oltárképet. Hirtelen a római iskola tagjaitól megszokott formai újításokon messze túllépő képzőművészet jelent meg ezzel az országban. Erősen stilizált, töredezett, szögletes, mértani elemeket felvonultató élénk színvilágú formanyelve meglepetést és néhol meg nem értést szült. A katolikus egyház szélesebb nyilvánossága a Rómából az egyre sűrűbben érkező egyedi táblaképek, oltárképek, stációsorozatok révén a 70-es évek végétől ismerhette meg Prokop Pétert. A kommunista diktatúra alatt zajos elismerésre nem számíthatott, mégis megragadott minden alkalmat a jelenlétének biztosítására művein keresztül.

Jánoshalmán Belon Gellért akkori plébános, ké-

sőbbi püspök jóvoltából láthatta először a magyar közönség önálló kiállítás keretében Prokop Péter vásznait, farostrá festett olajképeit 1972-ben. 1978-tól váltak valóban rendszeressé a kiállítási lehetőségek számára. 1979-ben az esztergomi Keresztény Múzeumban Lékai László prímás érsek méltató szavaival nyílt Prokop-tárlat. A művész először ekkor adott át 270 képet a múzeumnak. Megjelentek az első hazai méltató írások és egy katalógus 1980-ban.³ 1988-ig évente átlagosan három tárlatot nyitottak meg Prokop képeiből országszerte, majd a rendszerváltástól haláláig összesen több mint 80 alkalommal.⁴ 1983–2002 között Rómában, majd Budapesten kiadott 17 önálló kötete valamennyi egyházmegyébe, egyházi könyvtárba, plébániára, a magán érdeklődők kezébe eljutott.

Prokop Péter nem egyszerűen időszakos közszemlére bocsátotta munkásságának eredményét, hanem akár százas nagyságrendben adományozta képeit katolikus templomoknak, múzeumoknak, egyházi iskoláknak, rendházaknak, püspökségeknek.⁵ Vajon mit jelentett ez szokatlanul nagylelkű gesztus a művész és a megajándékozottak számára? Prokop Péter festőművész a maga számára így biztosította a hazatérés útját, a jelenléte, mindannak megmutatását, amit itthon és külföldön megtanulhatott és végre átadhatott a hazájának. Papként a vizuális prédikáció lehetőségét teremtette meg, hogy lefesthesse a kimondhatatlant, a modern ember viszonyát a hittartalmakhoz, különösen magához Jézushoz. A passiójelenetekben feltárta az emberi szenvedés mélységeit. E fájdalmak ellentételezéseiként vigaszt nyújtottak derűs csendeleitei, Mária és a szentek ábrázolásai. A színekben, fényekben megmutatkozó szépséggel legfőképpen evilági és túl-

2. kép. Golgota, évszám nélkül. Vázon, olaj, 200x120 cm.
Csepel, Szent József Otthon, második emeleti folyosó.
Fotó: Mudrák Attila.

világi reményt sugárzott. A papi és a művészi törekvés történelmi találkozása a II. Vatikáni Zsinatot (1963–65) követő új egyháztörténelmi korszakra esik. Prokop Péter Rómában éli át a hitéleti nyitás, a megújulás örömét. A fokozott lelkesedés Nyugaton a templomépítészet fellendülésében, a modern művészettel szemben a hivatalos egyházi fórumok részéről megnyilvánuló toleranciában öltött testet. Miközben az európai kereszténység művészete újraéledt, Magyarországon a politikai diktatúra el akarta fojtani a keresztény vallás kibontakozását. Itt-ott létesült csak új templom, elvéve készültek szakrális képzőművészeti alkotások. Az Európával való kapcsolattartás erősen korlátozott volt. Amint aztán a gátakon rést tudott ütni Prokop Péter, művészetén keresztül szinte el akarta árasztani szellemi frissességgel az országot. Nem csupán elszorva egy-két képpel kopogtatott, hanem sorozatokkal, templomok, folyosók, termek teljes dekorációjával. Gyorsasága, eltökéltsége, határtalan munkabírása alapozta meg több ezer festmény és grafika elkészítését és elhelyezését mintegy 40 helyszínen.

Rómában a Szent István zárandokházban élt a művész, ahol külön műteremben dolgozott, művei nagyrészt itt születettek.⁶ Ott állt össze az első állandó kiállítása is, alkotásai töltik meg az épület falait. Hazatelepülése fokozatosan történt. Visszatekintve biztosan állíthatjuk, hogy kimondatlanul, de tudatosan készítette elő a maga számára új és egyben utolsó otthonát Csepelen. 1978-tól 1999-ig ingázott Olaszország és Magyarország között, de 1992-től már mindig egy szálláshelyet használt, ahol utolsó éveiben állandó otthonra is lelt.

1991-ben a Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek Társulata Csaba Lászlót (1924–1995) bízta meg a csepeli Szent József Otthon tervezésével és kivitelezésének felügyeletével. A modern templomai (pl. Cserépváralja, Hodász, Hollóháza, Békásmegyér) révén méltán híres építész a sivár panelházakkal övezett telken keskeny sávban parkkal körülvett, barátságos közösségi épületet hozott létre, melynek centrumába hatszögletű kápolnát illesztett. Az idős nővérek gondozásának feladatát ellátó ház Krónikája szerint a felszentelés előtt 10 nappal, 1992. augusztus 5-én Prokop Péter Csaba Lászlóval együtt helyezte el a folyosók, a lépcsőház, az étkező falaira a római festő műveit.⁷ Így váltak a képek az enteriőr szerves részévé olyannyira, hogy azóta sem mozdították el őket kijelölt helyükről. A Krónikában található önéletrészletében Prokop Péter így ír az újonnan választott átmeneti lakhelyéről: „A Szent István Ház a Szent József Otthon társintézete. Itt is otthon vagyok és ott is. Kétlaki módon ide-oda vándlizom itteni és ottani műtermembe. E ház első lakói közé tartozom... A hétezerből ezerhatszáz festményem van itt felraktározva. Innét kirándulok különféle kiállításaimra. Mint a csuka a tóban vidámítom nem mai kortársaimat... Még sokáig szeretném jól érezni magamat közöttük.”

A végleges átköltözéséig, azaz 1999 augusztusáig évente több alkalommal töltött egy-két hetet Csepelen.

Tanulmányok Prokopp Mária 70. születésnapjára

Idejét ritkán töltötte pihenéssel, kiállításai megnyitóra és könyveinek bemutatóra járt, valamint az adományozásainak helyszíneit látogatta meg. A csepeli házi kápolna díszítését, a Kálvária és a Magyarok Nagyasszonya ábrázolásokat, kifejezetten Rómában erre a célra festett 14 stációképpel egészítette ki 1993-ban. A sorozta fényképes reprodukcióit vidéki templomokba juttatta el. A Krónika naprakész beszámolóiból kiderül, hogy egyre jobban felügyelt Prokop Péterre a kulturális közvélemény, megjelent a televíziókban, kitüntetéset kapott. 1999-ben a 80. születésnapját több héten át ünnepelték egyháziak és világiak. Az Otthonban tartott püspöki szentmisén és megemlékezésen Prokopp Mária is részt vett.⁸

1999. augusztus 11-én római műterméből teherautón szállította életművének megmaradt darabjait Budapestre. „Közel ezer berámázatlan kép volt egymásra halmozva” — írja a különleges poggyászáról szólva önéletírásában.⁹ Csepelen külön lakosztályt bocsátottak rendelkezésére, a képek elhelyezése mégis nagy gondot jelentett a művész és a vendéglátók számára. Alig néhány új művet alkotott, az ezredfordulón viszont hozzálátott korábbi képei sajátkezű keretezéséhez, kasírozásához. Adományozói kedve nem hagyott alább, kereste azokat a befogadó helyeket, ahol folyamatosan láthatóvá tudták tenni a műveit. Így juttatott el 50 darab képet Nyíracsadra. A község a közművelődési intézményei számára felújította a Vécsey kúriát, melyet 2001. januárjában Prokop Péter is meglátogatótt, hogy a helyszínen győződjön meg munkái méltó elhelyezéséről.

2002-ben a csepeli önkormányzat is felfigyel a területében élő kiváló festőművészre, miután a Munkásotthonban önálló kiállítást rendeztek neki. Tóth Mihály polgármester alpolgármesterei társaságában a Szent József Házban köszöntötte,¹⁰ és kifejezte szándékát egy állandó kiállítás felállítására. A közeli jövőben minden bizonnyal sor kerül a nemes kezdeményezés megvalósítására emlékszoba és emlékkiállítás formájában.

Rómába két alkalommal repült vissza néhány napra, idejét már csak hazájában akarta eltölteni. Rövid belöldi utazásait a kiállításokhoz igazította, legszívesebben Kalocsát, a szülővárosát kereste fel. Itt jött létre az első itthoni állandó kiállítása a városnak ajándékozott műveiből. 2002-ben a művész maga rendezte újjá tárlatát és az érsekség felügyeletére bízta 3500 darabot számláló gyűjteményt.

A mind gyakrabban betegeskedő és hosszabb kórházi ellátásra szoruló idős művészt pap barátai, művésztsársai rendszeresen látogatták. 2003. november 11-én este a Széher úti Szent Ferenc Kórházban halt meg,¹¹ majd november 24-én Kalocsán helyezték végső nyugalomra.

A Rómából gondosan hazaszállított képeket még életében részben elosztotta, részben odaigérte és keretezéssel előkészítette elszállításukat a csepeli lakásműterméből. Halálakor több ajándékozási aktus volt folyamatban, melyek végrehajtása átmenetileg el-

3. kép. *Keresztút (részlet)*, 1993. Farost, olaj, 41x31 cm. Csepel, Szent József Otthon, kápolna. Fotó: Mudrák Attila.

akadt. Sajnálatos módon elmulasztotta a szabályos végrendelet elkészítését, így a hagyatéki eljárás évekig elhúzódott. Az eljárás alá nem vont kisebb műtárgy együttesek, az elhunyt szándéka szerint idővel eljuthattak a győri Apor Vilmos Római Katolikus Iskola Alapítvány épületének falaira, a szombathelyi ferences rendházba és a Don Bosco Szalézi Társasága Tartományfőnökségére és a Betegápoló Irgalmas Rend birtokába és újabb darabok Nyíracsadra.

A művész lakhelyén maradt további közel 700 darab festmény, grafika és vázlat a hatályos törvények értelmében, mivel törvényes örököse nem volt, jog szerint nem hagyományozódhatott másra, mint a Magyar Államra. Minden érintett, szóba jöhető örökös, tanú és szakértők meghallgatása után a tulajdonjog állami fenntartása mellett, a műtárgyak vagyongazdálkodási jogát részben a csepeli Szent József Otthon, részben a Keresztény Múzeum kapta meg.¹² A közjegyzői határozat igen alaposan és körültekintően vizsgálta meg az örökös szándékát és a törvényes keretek közt a legkedvezőbb döntést hozta a művek sorsáról.

Halála után Prokop Péterre először Kalocsán emlékeztek kiállításal a Dózsa György Műszaki Szakközépiskolában 2003 decemberében. 2004-ben a Csepel Galéria Művészetek Házában, 2005-ben a dobogókői Manrézában folytatták a sort tisztelői. 2005-től a felújított Vécsey-malomban megnyitott új galériában láthatja folyamatosan a közönség a pap-festő több mint 70 képét.¹³ 2006-ban Prokopp Mária elnökletével megalakult a Prokop Péter-díj kuratóriuma, hogy a névadóhoz méltó munkásságot felmutató képzőművészeket jutalmazzon.¹⁴

Prokop Péter valamennyi festményének, grafikáinak, vázolatainak feldolgozása, tekintettel a művek szo-

katlanul magas számára, egyelőre beláthatatlan feladatnak mutatkozik. A hagyatéki eljárás és az utána eltelt időszak mégis sok tanulsággal járt és bővítette az életművel kapcsolatos ismereteinket. Minden egyes kisebb és nagyobb helyi Prokop gyűjtemény rendelkezik olyan sajátosságokkal, melyek vizsgálata az egész életműre vonatkoztatva is tartalmazhat értékes megállapításokat.

A csepeli Szent József Otthon gyűjteménye, nem kifejezetten múzeumi helyszínen megvalósult állandó kiállítás, mely az adott épület funkciójához, helyiségeinek méreteihez igazodik tematikájában és formavilágában. Az egyes darabok elhelyezése a véglegesség szándékával, az épület dekoratív belsőépítészeti egységének kialakításához járult hozzá. Mivel az építéssel együttműködve, az átadással egyidejűleg jött létre ösztönművészeti alkotásnak tekinthető az architektúrával. A koncepció előzménye a római Szent István Ház enteriőrje. Az 1960-tól 2000-ig készült darabok közül csak a keresztút és 1–2 utólag beillesztett festmény került be 1992 után az eredeti kontextusba, többségük a megnyitás napját megelőző évtizedekből származik. Keletkezésük ideje felőleli Prokop Péter római évtizedeit, valamennyi stíluskorszakát, technikáját, témáját.

A Keresztény Múzeumba a hagyatékból került művek sajátossága, hogy Prokop Péter adakozó válogatása után megmaradt műveket tartalmazza. Ami talán első megközelítésben gyengeségnek műtermi, raktári maradéknak tűnik, több vonatkozásban különleges értékűként is megfogalmazható. A művekről szűkszerűen részletes leltár készült, melynek alapján érdekes kép rajzolódik ki róluk. A képek túlnyomó többsége szignált, datált, keretezett, kasírozott, feltehetőleg intézményi elhelyezésre szánt darab. Stíláris, tech-

4. kép. Keresztút (részlet), 1993. Farost, olaj, 41x31 cm. Csepel, Szent József Otthon, kápolna. Fotó: Mudrák Attila.

nikai sokszínűségük a Szent József otthonával megegyezik. Van egy egészen különleges vonása e külön gyűjteménynek. Kronológiája különösen korán indul és későn, 2002-ben Csepelen fejeződik be azzal együtt, hogy valamennyi köztes évet is reprezentálják. A Magyarországról való menekülés időszakában, a jugoszláviai fogolytáborokban készült rajzok közül 9 darabot tartalmaz. 2006-ban, az 1956-os forradalom művészeti vonatkozásainak kutatása kapcsán, Sümei György tanulmányaiban hamar jelentőségre tettek szert a ritka portrék.¹⁵ Az egyik krisztusi példázatnak a magyar művészetben szinte egyedülálló megformálására talált a képek között legutóbb egy másik kutató.¹⁶ A művészettörténeti érdeklődés számára a fő művek, illetve a művész által a legjobban sikerült darabok fő vonulata mellett a munkafázisokat jellemző vázlatok, a köztes eredmények sem érdektelenek, melyekből ugyancsak bőven találhatunk példát Esztergomban.

A továbbiakban érdemes lenne feltérképezni valamennyi megajándékozott intézménynek a maga kép együttesét, majd az adatok összesítésével szinte napról napra rekonstruálható lenne a termékeny prokopi alkotói folyamat a maga ikonográfiai és stíláris sajátosságaival. Lehetnek megajándékozott helyszínek, ahová viszonylag zárt kronológiai és tematikus egységet képező művek kerültek, míg máshová szélesebb időszakot, akár több évtizedet is felölelő vegyes tematikájú darabok jutottak el, amint azt Csepel és Esztergom esete jól szemlélteti. Ugyancsak elengedhetetlen a művek programszerű bemutatása, időszakos kiállítások, letétek és mindenek előtt állandó kiállítások formájában.

Jegyzetek

- 1 PROKOPP Mária: *Prokop Péter festőművész (1919–2003)*. Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Olasz Tanszék, Szeged, 2003.
- 2 Többek között Sükösdön (plébániatemplom szentélye, 1950), Rómában (A Pápai Magyar Intézet kápolnájának kifestése, 1950; A Szent István Zarándokház oltárfreskói, mellékoltárképei, üvegablakai, a liturgikus tér és a felszerelés tervezése, 1967); az Egyesült Államokban működő magyar templomokban (South Bend, 1962–64 és Toledo, 1973); a Róma környéki új építésű szerzetesi központokban és a fatimai Mária kegyhelyen (Szent István kápolna, 1970, 1993).
- 3 M. Kiss Pál: Prokop Péter festőművész kiállítása. Kalocsa, 1980.; A Városi Kiállítóteremben rendezett kiállítást Prokopp Mária nyitotta meg. A közsöntőt a városi tanácselnök mondta a főként világi tematikájú képek sora előtt, melyek ajándékként Kalocsán maradhettek.
- 4 Kiállítások sorát ld. PROKOPP, 2003. 138–141.; a Keresztény Múzeumban rendezett második kiállítást Prokopp Mária a művész jelenlétében nyitotta meg 1996-ban.
- 5 PROKOPP, 2003. 137–138.

Tanulmányok Prokopp Mária 70. születésnapjára

- 6 Prokop Péter a festményeit és grafikáit általában az előoldalon lent *Prokop* szignóval látta és az évszámot is megjelölte, a hátoldalon a címet, a készítés helyét, idejét jegyezte fel. A kereteket maga készítette vagy készíttette és erre is rákerültek az adatok (esetenként eltéréssel). Az általam ismert, részben leltározott mintegy 1000 db mű közül csak 20 darabon szerepel a Csepel felirat, 9 darabon valamelyik jugoszláviai fogolytábor, a többi Rómában készült.
- 7 A Szent József Otthon Krónikáját Hermann Mária Siegrida nővér vezeti a kezdetektől. Ő volt a ház vezetője, újabban felügyelő gondnoka a szerzetesrend részéről. Ezúton szeretném megköszönni neki a feldolgozó munkámban nyújtott szíves segítségét. Továbbiakban Krónikaként dátummal hivatkozom a naplószerű kötetekbe fűzött és ragasztott irattári dokumentumra.
- 8 Krónika, 1999. január 23.
- 9 PROKOPP, 2003. 136.
- 10 Krónika, 2002. szeptember 17.
- 11 A kórháznak a Krónika szerint 2002 szeptemberében adományozott képek tudomásom szerint ma is díszítik az intézmény falait.
- 12 A Szent József Otthonban őrzendő művek leltárát a kerületi önkormányzat előadói készítették el 2004. augusztus 3-án. A cím, méret és technikai adatokat tartalmazó kézzel írott lista 240 festményt sorol fel, épületrészenkénti alfejezetekben. A művész által raktározott és egyes életében tett szóbeli és írásbeli ígérvénye alapján a Keresztény Múzeumba került munkáinak leltározását 2005. július 1-én fejezte be ezen tanulmány szerzője.
- 13 *Malom Galéria megnyitása*, Nyíracsa, Községi Önkormányzat, 2005. (Katona Gyula polgármester bevezető soraival)
- 14 PROKOPP Mária: *Az első Prokop Péter-díj átadása*. in: Mak tár 2007/02, 27.
- 15 A rajzok első közlését ld. SÜMEGI György: *1956 képtára (Gyorsjelentés)*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2006, 88. További hasonló művek és keletkezésük története, kiegészítve újabb korai művekkel a Keresztény Múzeumba kerültek közül ld. SÜMEGI György: *Prokop Péter és az 1956-os forradalom* címmel 2007-ben Esztergomban megtartott előadás írott változata elérhető az interneten: <http://www.heh.hu/Prokopp.htm>
- 16 LÖRINCZ Zoltán: *Jézus példázatai a magyar festészetben*. Magyar Bibliatársulat, Budapest, 2008, 46–47, 113.

The Last Period and the Bequest of Painter Péter Prokop (1919, Kalocsa – 2003, Budapest)

This paper focuses on the last creative period of one of the most prominent figures of modern religious painting in 20th-century Hungary. The author analyses the painter's home in Csepel (Budapest) and the works that he placed on the walls of the building. The author also outlines the fate of the works given to different individuals and institutions and that of the pieces that remained in the home of the artist after his death in 2003.